

KUR'ÂN'DA ELEŐTİRİLEN HİRİSTİYANLIK*

Yazan: W. Montgomery WATT

Çeviren: Tuncay İMAMOĞLU-Celal BÜYÜK**

Bu makalenin amacı, Kur'ân'da bulunan Hıristiyanlığın eleŐtirilerine veya görünen eleŐtirilerine yeni bir bakıŐ aŐısı kazandırmak ve bunların Ortodoks Hıristiyanlığa yönelik saldırılar olup olmadığını ve yine Ortodoks Hıristiyanların bizzat kendilerinin, Hıristiyanlığa ters düŐünceler olarak bunlara itibar edip etmemesi gerektiğini düŐünmektir. Bu makale, daha önceden Geoffrey Parrinder'in "**Jesus in the Qur'an**" (London, 1965) adlı bilimsel ve uzlaŐımcı çalıŐmasının bir yönünü aŐıklatmakta ve burada ortaya konulan birçok konu da onun tarafından kabul görmektedir. Parrinder'in bu alıŐması Şu spesifik soruya dikkat çekmesinden ötürü önemli görünmektedir: Kur'ân tarafından eleŐtirilen Hıristiyanlık, Ortodoks Hıristiyanlık mıdır, yoksa Ortodoks Hıristiyanlığa aykırı inançlar mıdır?¹

Kur'ân'ın, Hıristiyanlığı eleştirdiği düŐüncesiyle Kur'ân'a yaklaŐmak batılı bir bilim adamı için oldukça doğaldır. Çünkü Hz. Muhammed'in hayatının ilk yıllarında onunla Hıristiyanlar arasında bir çekiŐme vardı. Önceleri, Hz. Muhammed Hıristiyanlara dostça davranmıŐtır. Hz. Muhammed vahiy almaya baŐladıđı zaman Hz. Hatice'nin Hıristiyan akrabası Varaka bin Nevfel'in ona cesaret verdiği söylenmektedir. Bir süre sonra Mekke'den g edenlere HabeŐ Kralı güvenli bir ortam sađlamıŐtı. Gerçekte Müslümanlar ondan daha fazlasını bekleedikleri için hayal kırıklığına uğradılar, ancak diğer taraftan HabeŐ Kralı, putperest Mekkelilere, Müslümanlar aleyhine yardım etmeyi reddetti. Medine'ye hicretten sonra, Yahudi düŐmanlıđı Müslümanların tecrübesinde önemli bir faktör oldu. Hıristiyan dostluğu ile Yahudi düŐmanlıđı arasındaki zıtlık ayette Şöyle ifade edilmektedir:

* Bu makale, The Muslim World Cilt: LVII, No:3 (Julay, 1967) 197-201 sayfaları arasındaki W. Montgomery Watt'ın "*The Christianity Criticized in the Qur'an*" adlı makalesinin tercümesidir.

** Dr. , Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. timamoglu@hotmail.com / cbuyuk@atauni.edu.tr

¹ Bu sorudaki Ortodoks kelimesi spesifik olarak kutsal Doğu Ortodoks Kilisesini gösteren bir Şey olarak değil, genel anlamda alınmalıdır. Hatta geçici olarak Monofizitleri ve Nasturileri de içine alacak Şekilde, geniŐçe ele alınmalıdır. Çünkü İslamın, Hıristiyanlığın diğer doktrinlerinden ziyade Nasturiliğe daha yakın olup olmadığı sorusuna bir aÇık kapı bırakılmalıdır.

"İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içerisinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da 'biz Hıristiyanlarız' diyenleri bulacaksınız. Çünkü, onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar." (Maide, 82)

Muhtemelen Mekke'nin fethinden (Ocak 630) özellikle de Tebuk Seferinden (Ekim 630'dan Aralık 630'a) sonra Hz. Muhammed, İslam devletinin genişlemesi için Suriye sınırındaki Hıristiyan kabileleri ile askeri mücadele yapmak zorunda kaldı. Tevbe Suresi 29. ayetinde kendilerine karşı mücadele edilmesi gerekenler arasında bundan sonra muhtemelen Hıristiyanlar da vardır.

Eğer Kur'an'ın yeniden gözden geçirildiği farz edilirse –yeniden gözden geçirme, nasihin bir formu olarak ortaya çıkmasından dolayı bu faraziye Müslümanların vahiy anlayışına aykırı olmayacaktır- o zaman ilk önce Yahudileri tenkit eden birçok ayetin şimdi hem Yahudileri hem de Hıristiyanları hedef alması muhtemeldir. Kur'an'ın kendisine bakılırsa o, Hıristiyan ve Yahudi kutsal kitaplarının genel bir tahrifini iddia eder görünmemektedir.² Bununla birlikte Irak, Suriye ve Mısır'ın fethinden sonra Müslüman Araplara, artık birarada yaşadıkları iyi eğitilmiş Hıristiyanlara karşı bir savunma aracı olarak verilmesi için tahrif doktrini çeşitli şekillerde ayrıntılandırıldı. Bu zamandan itibaren İslam ve Hıristiyanlığın birbirlerine rakip oldukları sonraki dönemlerde bu iddiayla Kur'an'daki Hıristiyan doktrinlerinin eleştirisinin düşmanca bir niyet taşıdığına farz etmek doğal hale gelmiştir. Muhtemelen hatalı bir faraziye olan böyle bir düşünceyle, bu eleştirilerin detayına bir göz atalım.

Hıristiyanlığın teslis inancına bir eleştiri ayette açıkça şu şekilde ifade edilmektedir:

"And olsun 'Allah, üçün üçüncüsüdür' diyenler kafir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur." (Maide, 73)

"Ey Ehl-i Kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın resulüdür. O, Allah'ın Meryem'e 'ol' kelimesidir. O'ndan bir ruhtur. Şu halde Allah'a ve Peygamberlerine iman edin. Üçtür demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek ilahdır. O, oğlu olmaktan münezzehtir." (Nisa, 171)

Bu ayetler bütüncül bir şekilde gözden geçirilirse, onların Ortodoks Hıristiyanlığın teslis inancını eleştirmediği açıkça görülür,³ fakat bu doktrin bazen yanlış

² Krş. , Watt, "The Early Development of the Muslim Attitude to the Bible", Transactions of the Glasgow University Oriental Society, XII (1957) s. 50-62, özellikle de sayfa 50-53. W. Montgomery Watt, kutsal kitapların tahrifiyle ilgili olan Kur'an ayetlerini farklı bir şekilde yorumlayarak şöyle demektedir: "Kuran, Medine devrinin başlarında kendisinin Hz. İbrahim'in dininin mirasçısı olduğu iddiasındaydı ki Yahudi ve Hıristiyanlar, bu dinden sapmışlardı. Bu, Kitab-ı Mukaddeste Hz. Muhammed'i önceden bildiren bölümlerin gizlenmesine, Kitab-ı Mukaddesteki bölümlerin tahrif edilmesine ve birçok isyan etme durumlarına işaret eder. Kuran'ın gösterdiği kadarıyla tahrif, İslamla ve Müslümanlarla alay etmek için Yahudilerin çeşitli kelime oyunları yapmasından başka bir anlam taşımaz." (Bkz. W. M. Watt, *İslam Nedir*, Çev. Elif Rıza, İstanbul, Birleşik Yay. 1993, s. 258) Görülüyor ki Watt tahrifi, sadece Yahudilerin, Müslümanlarla yaptığı alay anlamında yorumlamaktadır. Halbuki Kuran'da gerek Yahudilerin gerekse Hıristiyanların ellerindeki kutsal metinleri tahrif ettikleri, onları orijinalliklerinden çıkardıklarını çokça ifade edilmektedir. Bu konuyla ilgili Bakara Suresi 73, 86, 101; Al-i İmran 72; Nisa Suresi 46, 161; Maide Suresi 13, 15, 44, 57 ayetlerine ve geniş izahları için M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kuran Dili* adlı eserinde ilgili ayetlerin tefsirine bakılabilir. (Çev.)

³ Halbuki Kuran, teslisin her çeşidine karşı çıkmakta ve tevhidi ön plana çıkarmaktadır. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, T. D. V. Yay. , Ankara, 1998, s. 107 vd. (Çev.)

yorumu üçlü teizm / tritheism (teslisin üç unsurunun ayrı ayrı Tanrı olduğu şeklindeki inanç) olarak adlandırılmaktadır. Hıristiyan otoritelerinin büyük çoğunluğu üç tanrıya inandıklarını kabul etmemekte ve bir olan Tanrıya inandıklarını itiraf etmektedirler. Onlar monoteist olduklarını iddia etmekte ve üçlü tanrı inancına (tritheism) sahip oldukları anlayışını şiddetle reddetmektedirler. Gerçekte üçlü teizmin hatası gibi görünen yanlış inanca sahip, sıradan Hıristiyanlar bulunabilir, ancak onlar tritheist oldukları kadar, genel kabul görmüş, Hıristiyan doktrinlerine de karşıdırlar. Bu makalenin amacı, tartışılan eleştirilerin kaynaklarını araştırmak değildir. Ancak onların en iyi şekilde geçmişteki Hıristiyan kaynaklarından çıkarılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tritheizme yapılan bu eleştiri açıkça, İsa'nın ilahlığına yapılan eleştiriyle ilişkilidir. Burada birbirinden ayırt edilmesi gereken iki yön vardır: İlahlığın inkarı, insanlık ve yaratıcılık iddiası. Bu konuda Ortodoks Hıristiyan doktrinine vurgu yapan ayetlerin olduğu kabul edilmelidir. Şu ayette olduğu gibi: "Hıristiyanlar, Mesih'in, Allah'ın oğlu olduğunu söylerler." (Tevbe, 9/30) Bununla birlikte diğer ayetlerin özüne bakıldığında bunun Ortodoks Hıristiyan düşüncesindeki İsa'nın oğulluğu hakkında değil, başka bir konuya eleştiri olduğu kabul edilebilir.⁴ Böylece, her zaman tartışılan tritheistik kavram doğrultusunda, İsa'ya üçün biri olarak itibar edilmesi gerektiği konusunda açık bir inkar vardır:

"Allah; Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara 'beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin' diye sen mi dedin, dediği zaman O; Haşa! Hem ben söyleseydim, sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin." (Maide, 116)

Burada eğitimsiz Hıristiyanlar tarafından kabul gören, Meryem'e teslisin üçüncü şahsı olarak itibar edildiği hususunu görmezlikten gelemim. İsa'nın tanrıdan ayrı bir ilah olduğu iddiası Ortodoks Hıristiyanlığa tamamen aykırı bir düşüncedir. Kur'an'ın tritheizme eleştirisi ışığında konuya bakıldığında açıkça görülecektir ki, Mesih'in Tanrının oğlu olduğunun inkarı, onun Tanrıdan ayrı bir ilah olduğunun inkarıdır.⁵ Ve bu daha sonra, önceki inanmayanlar yani paganların inkar ettikleri şeyleri gösteren (9/30) ayet tarafından da teyit edilmektedir.

Ancak, Hz. İsa'nın ilahlığı konusunda Hıristiyan inancının başka bir formu iki ayette (5/17-19; 72/6) şu şekilde inkar edilmektedir:

"İnanmayanlar, Allah'ın Meryem oğlu Mesih olduğunu söyleyenlerdir." (Maide, 17)

Bu ayetlerin ilki, Hıristiyan kaynaklarıyla temasın bir sonucu olarak, onu işitenlere orijinal gelecek bir tartışmayla devam eder:

"De ki: Öyleyse Allah Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini helak etmek isterse kim Allah'ın hükmüne karşı gelebilecektir? Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir."

Burada reddedilen şey, bazen Hıristiyanlar tarafından yapılan Tanrı ile Hz. İsa arasında tam bir benzerlik olduğu iddiasıdır. Ancak genellikle buna, dinin temel iddialarının karıştırılmasının bir sonucu olarak itibar edilebilir. İlk önce Kur'an, Hıristiyan

⁴ Kuran, Hz. İsa'nın Tanrılığine ve onun Tanrının oğlu olduğuna her halükarda karşı çıkmaktadır. Bkz. Maide 72-73 (Çev.)

⁵ Kur'an, ister Tanrı ile birlikte isterse Tanrı'dan ayrı şekilde kabul edilmiş olsun, Hz. İsa'nın tanrılığı görüşünün her çeşidine karşı çıkmaktadır. (Çev.)

Ortodoksluğuna değil, Hıristiyanlığa aykırı düşünceleri eleştirmektedir. ⁶ Ayrıca, Kurân'ın farklı Hıristiyan görüşleri hakkında bu tarz bir bilgiyi alması kayda değerdir.

İsa'nın ilahlığı ile ilgili bu eleştirileri, onun, insan ve yaratılmış olduğu iddiaları tamamlar:

"Allah katında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona 'ol' dedi ve o da oldu"(Al-i İmran, 59; Krş: 47/2)

İsa'nın yaratılışı onun annesinin rahminde yaratılması olarak anlaşılmalıdır. Onun kişisel varlığının başlangıcı, insani bir baba faktörü olmadan, Tanrının 'ol' sözünün bir sonucudur. Ancak, modern terimlerle ifade edecek olursak, hiçbir fikir yoktur ki, doğal sürecinden farklı bir anlama bürünmesin. Burada iddia edilen, ya da vurgulanan çoğu şey, Hıristiyan Ortodoksluğuna zıt değildir. Çünkü Athanasius⁷ inancında da ifade edildiği gibi "O, dünyada doğmuş, annesinin özünden olan bir insandır. " Bu ifadelerin Kur'ân'da, İsa'nın ağızıyla ortaya konan ifadelerle hiçbir aykırılığı yoktur: "Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. "(Maide, 72)⁸ Gerçekte şu ayette de Yeni Ahit'tekine benzer bir ifade vardır:

"Ne Mesih ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. " (Nisa, 172)

'Allah'ın kulu' Eski Ahit'te önemli bir başlıktı ve Paul, İsa'nın kendi nefsinin kırıp, bir kul şekline büründüğünü söyleyinceye kadar bu devam etmiştir. ⁹ Diğerlerinde olduğu gibi bu hususta da Kur'ân, Hıristiyan Ortodoksluğunun bir kısmı hakkında iddiada bulunmaktadır.

Babasız doğuma (virgin birth) yönelik bazı referanslar, buraya uygun gitmektedir. Bilindiği gibi Kur'ân, babasız doğumu haber vermektedir. Fakat o, onu vaftizci Yahya'nın (Hz. Yahya'nın) mucizevi doğumuyla aynı seviyede basit bir mucize olarak yorumlamaktadır. Belki, Kur'ân'ın bu spesifik açıklamayı yaptığını söylemek doğru olmasa da, o bir anlamda, bu spesifik açıklamayı kabul eden daha sonraki Müslüman alimlerin benimsediği tarzda materyaller sağlamıştır. Bu tartışılması zor bir konudur. Çünkü konu hakkında son dönem Hıristiyan düşüncesinde çok karışıklık vardır. Hıristiyan düşüncesine muhalefetin bir sonucu olarak, eğer onlar bilimsel olarak bakıreden doğmanın (birth from virgin) imkansız olduğunu gösterselerdi, bu İsa'nın tanrılığını çürütecekti. Bu tarzda birçok Hıristiyan, Hıristiyanlığın savunulmasında merkezi bir yer işgal eden bakire doğumun gerçekliğe harfi harfine uygun olduğunu düşünmeyi sürdüreceklerdir.

Şurası açıktır ki bakire doğum olayı, ilk Hıristiyan öğretisinde herhangi bir rol oynamadığı gibi, İsa'nın ilahlığının delili konusunda da herhangi bir rol oynamamaktadır. Kabul edilmesi gereken şey, başka durumlarda İsa'nın ilahlığına inanıldığında,

⁶ Kuran, Hıristiyanlığı Hz. İsa'nın getirdiği şekliyle kabul etmektedir. Kuran, heretik Hıristiyanlığı eleştirdiği gibi bugünkü şekliyle Ortodoks Hıristiyanlığa da karşı gelmektedir. Çünkü teslis, Hz. İsa'nın ilahlığı ve oğulluğu gibi konular, bugünkü Ortodoks Hıristiyanlığın temel özellikleridir. Geniş bilgi için bkz. Mehmet Aydın, a.g.e., s. 95 vd. (Çev.)

⁷ 296-373 yılları arasında yaşayan, İskenderiye Piskoposu ve Yunan Kilisesi ulularındandır. Onun öğretisi Arles Piskoposu Caesarius tarafından sistemleştirilmiştir. Hz. İsa'nın uluhiyet fikrine karşı çıkan Arius'a karşı, Hz. İsa'nın tam bir uluhiyet taşıdığını, ezelden beri varlığının Tanrıyla aynı olduğu görüşünü savunmuştur. 325 İznik Konsilinde onun görüşleri doğrultusunda karar alınmıştır. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay. , Ankara, 1998, s. 47 (Çev.).

⁸ Krş. 3. 51/44; 5. 117.

⁹ Philippians, 2. 7; Krş. Parrinder, 34-37.

bakire doğum düşüncesinin uygun olduğudur. Müslümanların, İsa'nın bakire bir anadan doğduğuna inanmaları, fakat onun ilahlığını reddetmeleri, -birçok Hıristiyanın görüşünün aksine- bakire doğumla, ilahlık arasında zorunlu bir bağın olmadığını bilindir hale getirmiştir.

Bazı okuyucular için, Kur'an'ın Hıristiyanlığa en önemli eleştiri konusu, onun çarmıh hadisesini inkar etmesidir. Ancak, Kur'an'ın bu kesin ifadesi dikkatli bir tarzda incelendiğinde bunun doğrudan bir eleştiri olmadığı görülür.¹⁰ Şu ayet, Tanrının Yahudileri çeşitli hatalarından dolayı cezalandırmasını ifade etmektedir:

"Ve 'Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük' demeleri yüzündendir. " Halbuki onu öldürmediler ve asmadılar da, fakat onlara benzeri gösterildi..."Ve onlar kesinlikle onu öldürmediler, bilakis Allah onu kendi katına yükseltti. " (Nisa, 157-158)

Burada, Kur'an'ın karşı çıktığı şey, yalnızca Yahudilerin temel akidelere sapmalarına ve çarmıhı kendileri için bir zafer olarak görmelerine yöneliktir.¹¹ Aynı karşı çıkış Hıristiyan Ortodoksluğu tarafından da yapılmaktadır. Ne yazık ki, daha ziyade "onlara benzeri gösterildi" (şubbiha lehum) olarak çevrilen belirsiz ifadenin içerdiği anlam, Ortodoks Hıristiyanlar için kabul edilemez pozitif bir iddia ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda pozitif düşüncenin mümkün olan bilgi kaynağı hakkında spekülasyon yapmaya gerek yoktur. Burada üzerinde durulması gereken nokta, Kur'an'ın Hıristiyanlığı eleştirmediği, aksine Yahudi saldırılarına karşı onu savunduğu tezidir.

Aynı zamanda bu ayet, Kur'an'ın olumsuz tenkitte bulunduğu birçok Hıristiyan doktrininin de nasıl var olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Kur'an, gerçekte Eski Ahit'in (Hz. İsa'nın) kendini feda etmesi (sacrifice) hakkında ileri sürdüğü fikirlerin yerini tutan hiçbir iddiada bulunmaz ve sonuç olarak bu fikirlerle çarmıha germe arasında bir bağın olduğunu da göstermez. Bundan dolayı, birçok ayette (5. 75/9; 3. 49/3) onun yalnızca bir elçi olduğu ve Hıristiyanlar tarafından iddia edildiği gibi Tanrının sözü değil, Tanrıdan bir söz (3. 45/40; 4. 171/69) olduğu söylenir.

Sonuç olarak denilebilir ki, bu makalenin temel amacı kabul görürse, yani Kur'an'da Hıristiyanlığa yönelik belli başlı hiçbir eleştiri olmadığı ortaya konulursa, o zaman bu noktanın genişletilmesi İslam ve Hıristiyanlığın şimdiki ve gelecekteki ilişkilerine büyük katkılar sağlayacaktır.

¹⁰ Kur'an'ın çarmıhı reddi konusunda bkz. Nisa Suresi, 157. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Aydın, age., s. 136 vd. (Çev.)

¹¹ Kur'an, Ortodoks Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerde bulunmasına rağmen Watt, ısrarla Kur'an'ın böyle bir eleştiride bulunmadığını ileri sürmektedir. Bu eleştirinin olmadığı kabul edilmesi halinde Müslüman- Hıristiyan ilişkilerinin daha da düzelebileceğini belirtmektedir. Ancak Abdurrahman Küçük'ün de ifade ettiği gibi diyalog olsun diye, dini dogmalarda herhangi bir teville ve zorlamaya gidilmemeli, her din olduğu gibi kabul edilmelidir. Bkz. Günay Tümer- Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yay. , Ankara, 1993, s. 416 vd. (Çev.)